

Publikace vznikla a byla vydána pod odbornou
záštitou a koordinací:

Centra adiktologie, PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze

Díky finanční podpoře:

projektu Píprava a rozvoj denního magisterského studia oboru adiktologie
CZ.2.17/3.1.00/31430

Evropský sociální fond
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

Tento projekt je financován Evropským sociálním fondem, státním rozpočtem České republiky a rozpočtem hlavního města Prahy.

Výukový text

Tane ní drogy Uživatelé

Charakteristika

Auto i: Petr Novák, Roman Gabrhelík

Centrum adiktologie

Obsah

Uživatelé tanečních drog a kontext užívání na taneční scéně česká populace	3
Typologie uživatel	3
Charakteristiky uživatel tanečních drog	5
Motivace k užívání tanečních drog	6
Kontext užívání na taneční scéně	7
Subkultura taneční scény	7
Drogy na taneční scéně	8
Postoje k užívání	10
Koup a prodej drog	11
Souhrn	12
Použitá Literatura	13

Uživatelé tanečních drog a kontext užívání na taneční scéně Česká populace

Typologie uživatelů

V rámci této kapitoly považujeme za užitečné strukturovat uživatele tanečních drog dle způsobu užívání, případně podle motivace, které je vede k užívání jednotlivých návykových látek. K přehlednému a srozumitelnému členění této široké a často nesourodé skupiny nám může být nápomocná typologie R. Simona (1997). Předlení uživatel vycházel hierarchicky z obecné populace a v rámci ní rozdělil uživatele návykových látek do 5 skupin:

- a) část populace se zkušeností s nelegální drogou. Do této kategorie je možné zařadit všechny jedince, kteří mají alespoň jednu v životě zkušenost s nelegální drogou.

- b) Aktuální uživatelé. V této kategorii se nacházejí všichni ti, kteří v současnosti užívají nějakou nelegální návykovou látku (není zde specifikována frekvence jejího užívání, ale nezbytnou podmínkou zařazení do této kategorie je aktuální opakované užívání).
- c) Problémoví uživatelé. Tato kategorie zahrnuje intravenózní uživatele jakékoli návykové látky a/nebo uživatele opiátových drog, popřípadě stimulantů. Do této kategorie také zařazujeme všechny uživatele, kteří byli nuceni vyhledat v souvislosti s užíváním návykové látky odbornou pomoc.
- d) *Závislí uživatelé.* Jedná se o uživatele z předcházející kategorie, kteří splňují diagnostická kritéria závislosti.
- e) *Těžcí dlouhodobí uživatelé.* Uživatelé spadající do této kategorie si drogu aplikují nejčastěji intravenózně. S vysokým stupněm závislosti je obvykle spojen s celkovým úpadkem sociální úroveň a kritickým zdravotním stavem uživatele.

Toto dělení je možné ještě doplnit o kategorie v tzv. skryté populaci uživatelů návykových látek. To jsou ti, kteří nevyhledali v souvislosti s užíváním pomoc ani nejsou nikde jako uživatelé vedeni (Miovský & Urbánek, 2001 in Miovský et al. 2008):

- f) *Experimentátoři.* Uživatelé v této kategorii mají více než jednu aktuální zkušenost s ilegální návykovou látkou.

Obvyklým způsobem užívání je zkoušení různých skupin drog. V užívání často nenacházíme žádnou pravidelnost, opakované užití následuje až po dlouhém časovém období a nevídka uživatel experiment vůbec neopakuje (často se tedy jedná jen o jednorázové užití na zkoušku).

g) *Rekreační uživatelé.* Do této kategorie je možné zařadit uživatele, jejichž motivací je tendence pobavit se, odreagovat, uvolnit se a přivodit si určitý žádoucí emocionální stav nebo prožitek. Typická pro tento styl užívání je ustálená preference určité drogy a settingu.

h) *Skrytí závislí uživatelé.* Tato kategorie uživatel má stabilizované sociální zázemí i vzorce užívání návykové látky. A kolik splují diagnostická kritéria závislosti nevykazují zdravotní ani sociální problémy, nedostávají se do konfliktu se zákonem a nevyžadují žádnou z forem institucionální pomoci.

Charakteristiky uživatelů tanečních drog

Techniky konvenčního výzkumu se u populace uživatelů spojených s taneční scénou dají uplatnit jen s velkými obtížemi, zejména náhodné a reprezentativní vzorky skrytých uživatelů těchto návykových látek zídka, nevídka zcela nedostupné (Kubík et al., 2006). Proto je zároveň tuto skupinu obtížné přesně vymezit. S velkým zjednodušením lze však charakterizovat uživatele tanečních drog jako skupinu jejíž průměrný věk se pohybuje mezi 20 a 25 lety a povětšinou se jedná o středněškolsky vzdělané osoby, které vyhledávají taneční akce za účelem zábavy a odpočinku. Z větší části se tedy jedná o experimentátory a rekreační uživatele. Těžiště

dlouhodobí uživatelé s vysokým stupněm závislosti a nejrizikovějším způsobem užívání návykové látky se v populaci uživatelů tanečních drog prakticky nevyskytují. Z porovnání souboru různých výzkumů a intervenčních programů prováděných na taneční scéně (např. Tanec a drogy 2000 a 2003, Tanec a drogy 2007, Safer Party a jiných) je možné odvodit, že populace uživatelů tanečních drog stárne, zlepšuje se u ní ekonomická situace a zvyšuje se procento uživatelů, kteří pracují (Šilhanová et al., 2010).

Motivace k užívání tanečních drog

Každý člověk je jedinečný stejně tak jedinečná a individuální má i motivace ke konzumaci a experimentování s různými druhy návykových látek. V adolescenci má být pro něho užívání drog způsobem jak vzdorovat autoritě, odlišit se a hledat vlastní osobitou identitu. Častým důvodem pro užívání různých drog má být snaha eliminovat psychický dyskomfort, redukovat vnitřní tenzi a zvládat úzkost nebo tlumit případné příznaky počinajících duševního onemocnění. Velmi často je však hlavním motivem příjemný pocit a nevěšdní zážitek sám o sobě. Obecně však máme motivy k užívání shrnout do čtyř základních faktorů: a) snaha o zesílení pozitivních pocitů a emocí, b) zvládnutí negativních emocionálních stavů a snaha uniknout z obtížné a stresující situace, c) sociální konformita a snaha zapadnout do referenční skupiny, d) závislost a neodolatelné nutkání užít drogu (Newcombe & Woods, 1999).

V různých výzkumech však bývají uváděny různé důvody vedoucí ke konzumaci tanečních drog. Nečastějším důvodem ke konzumaci tanečních drog mladými lidmi je snaha experimentovat s novým neznámým a zakázaným. K prvnímu užití drogy na taneční párty vede její účastníci zvědavost a skutečnost, že konzumace drog je vzrušující a zábavná (např. Kubík et al., 2006, Abdulrahim et al., 1994). Odborníci se shodují (např. Zábranský, 2003 a jiní), že naprostou většinou uživatelů těchto látek lze zařadit mezi takzvané

rekreací uživatelé, jejichž hlavní motivací je tendence jednoduše se na párty dobře bavit, odreagovat se, uvolnit napětí, relaxovat a povídat si určitě žádoucí prožitek nebo emocionální stav.

Kontext užívání na taneční scéně

Pro dokreslení celkového kontextu užívání na taneční scéně se zamíříme především na popis dané subkultury návštěvníků tanečních akcí, včetně nejčastěji užívaných návykových látek a v neposlední řadě také na nastínění postojů k jednotlivým látkám a harm reduction aktivitám.

Subkultura taneční scény

Typickým fenoménem posledního tisíciletí se stala v populaci mladých lidí ve vyspělých zemích stále se zvyšující popularita nejrozmanitějších stylů elektronické taneční hudby. Širokou paletu významných kulturních a volnočasových aktivit dospívajících a mladých dospělých dnes tvoří hromadné party s návštěvností dosahující desítek tisíc návštěvníků, ale zároveň i akce pořádané v prostornějších klubech s omezenou kapacitou. Jednotlivým prvkem je produkce elektronické hudby s repetitivní rytmikou a doprovázenou výraznou basovou linkou. Tento typ zábavy začíná obvykle až ve večerních hodinách a většina účastníků přichází až po 22. hodině. Tomu musí být přizpůsoben i program samotné akce, která tak zpravidla vrcholí až pozdě po nocí. Hudební akce pokračuje až do rána a nezřídka se protáhne až do odpoledních hodin následujícího dne. Celá hudební produkce se vzhledem k mixážním technikám a dovednosti producentů deejaye slévá do jednolitého proudu rytmicky se opakující hudby, ve které je často nemožné obtížně nalézt jakoukoli přestávku. Atmosféra a kontextu takovéto hudební akce se přizpůsobuje i veškerá behaviorální

aktivita všech zúčastněných tanečnicků. V nezúčastněném pozorovateli, který není dříve seznámen s prostředí taneční scény, to velice snadno vzbudí dojem, že musí být naprostá v tšina účastníků takové intenzivní taneční aktivity v natolik stresujícím prostředí hluku a ostrých světel pod vlivem nějaké nelegální návykové látky se stimulačním účinkem (Kub et al., 2006). Je bezpochyby pravdou, že nejznámější formy taneční zábavy (klubové veírky, hudební festivaly nebo hromadné taneční party) jsou pro užívání návykových látek prostředí velmi příznivým. Konzumace drog však není nejvýznamnějším motivem k návštěvě obdobné akce. V naprosté většině dominuje zájem o tento styl hudby, potěba zábavy, uvolnění a kontakt s novými lidmi.

Drogy na taneční scéně

Výzkumné studie prováděné s uživateli na taneční scéně (např. Kub et al., 2006, Škaupová, 2007 a jiné) uvádějí, že mezi nejčastěji užívané drogy v této subkultuře patří alkohol, tabák a konopné drogy. Ve frekvenci užívání následují extáze, metamfetamin, lysohlávky, poppers nebo LSD. Od roku 2003 dochází k nárůstu celoživotní prevalence kokainu a poppers (nitrát). S klesajícím trendem se naopak na taneční scéně můžeme setkat u roční i týdenní prevalence konopných drog a LSD.

Termínem taneční drogy je v odborné veřejnosti myšlena skupina syntetických látek, které jsou vázány svým kontextem užívání na taneční akce s elektronickou reprodukcí hudby. Jejich hlavním zástupcem je extáze neboli MDMA (3,4-methylendioxyamfetamin) a látky jí podobné (Kalina et al., 2008). Již poátkem 70. let se objevují zprávy o jejím zneužívání v USA v kontextu zábavy. V 80. letech došlo k výraznému nárůstu popularity užívání MDMA, a to nejen ve Spojených státech, ale populární se stala i na evropském kontinentu. Ve druhé polovině 90. let přetrvávala extáze v prostředí nočního života a taneční scéně

mírou svého užívání do té doby nejastji konzumované nelegální drogy amfetaminy a LSD (Kub et al., 2006). Celoživotní prevalence užívání extáze je nejvyšší právě v subkultu e p íznic no ní klubové tane ní scény. Data se vzhledem k velmi obtížnému zpracování samotného projektu výzkumného šet ení v této populaci r zní. V eské republice i v Evrop se u této specifické populace celoživotní prevalence užívání této návykové látky pohybuje mezi 40 80 % (viz kapitola 3. epidemiologie). Svým spektrem ú ink se tato látka, ada jejích derivát a syntetických látek jí podobných dob e hodí k uspokojení vzrušení generace dospívajících a mladých dosp lých na klubové nebo otev ené tane ní scén .

Extáze je v tomto textu studována d kladn ji, protože se jedná o drogu pevn svázanou s tane ní scénou a prevalen ní ukazatele jejího užívání jsou zna n vysoké. Tradi ním stimulantem je v prost edí eské tane ní scény pervitin, jehož užívání sehrává v eských no ních klubech podobnou úlohu jako kokain v západních zemích v období 80. let. I ten je však, vzhledem k snižování jeho ceny a nár stem kupní síly našeho obyvatelstva na vzestupu. U ú astník tane ních akcí vzr stá jeho akceptovatelnost a stává se ím dál atraktivn jší drogou. Relativn starým fenoménem, který však v posledních letech nabývá na významu je takzvané polymorfní užívání (tj. užívání dvou a více látek najednou). Po et lidí, kte í užívají legální a ilegální návykové a psychotropní látky vr zných kombinacích, stále roste. Na tane ních party bývá zcela b žné užívání kombinace legálních drog alkoholu a kofeinu (p íkladem m že být míchaný koktejl v podob energetického nápoje s vodkou), asto v takovém p ípad nechybí „nezbytná“ cigareta. Kombinace alkoholu, kofeinu a nikotinu není bez rizika, ale naprostá v tšina problém vyžadujících akutní léka skou pomoc je zp sobena užitím kombinace alkoholu a ilegální syntetické drogy. Konzumace v tší dávky alkoholu p í sou asném užití extáze mnohonásobn zvyšuje riziko dehydratace, pop ípad vzniku toxické psychózy. Takovýto jedinec bývá nez ídka nebezpe ný sob nebo okolí. D vody k samotné kombinaci jsou individuální a tvo í široké spektrum od

prosté nerozvážnosti až k záměrnému zamyšlenému úniku (Kub et al., 2006). Alkohol je bezesporu nejčastější drogou užívanou jak prostředím klubové taneční scény tak na otevřených technopárty. Jeho nebezpečnost nespočívá jen v samotném užití nebo kombinaci s jinými látkami, ale velkým rizikem se stává pokud člověk pod jeho vlivem řídí automobil, případně s člověkem pod vlivem alkoholu jede jako spolujezdec, což bývá velmi častým jevem. Riziko spojené s užitím alkoholu nebo jiných návykových látek za volantem bývá často podceňováno.

Postoje k užívání

Ke správnému pochopení kontextu konzumace často zneužívaných návykových látek na taneční scéně je nezbytné znát a správně pochopit postoje uživatelů k jednotlivým látkám, atraktivitu a akceptovatelnost jednotlivých látek pro danou skupinu uživatelů a jejich postoje k harm reduction a preventivním aktivitám. Výzkumné studie prováděné s uživateli na taneční scéně v letech 2000–2007 (např. Kub et al., 2006, Škaupová, 2007) upozornily na fakt, že u návštěvníků tanečních akcí výrazně roste atraktivita kokainu a zvyšující tendenci zaznamenáváme také u akceptovatelnosti a atraktivity extáze. Kokain je drogou s níž mají návštěvníci tanečních párty nejvyšší chuť experimentovat a rádi by ji zkusili. Pozitivně lze hodnotit pokles akceptovatelnosti LSD, lysohlávek, GHB a ketaminu. Návykovou látkou, s jejímž užíváním si přejí skončit nejvyšší procento uživatelů je tabák. V souvislosti s užíváním tabáku je spojena nejvyšší míra obav z problémů s financemi a je spjatá s pervitinem spojován s nejméně výraznými obavami o fyzické zdraví. Největší procento uživatelů si přejí pokračovat v užívání konopných drog. Na rozdíl od na taneční scéně všeobecně akceptovatelného alkoholu, konopí, tabáku, kofeinu a extáze účastníci nejméně tolerují a nejnegativněji se staví k užívání heroinu a rozpouštědel.

Další neméně důležitou informací je názor návštěvníků tanečních akcí na testování a zveřejnění výsledků laboratorních analýz tablet extáze. Kvantitativní a kvalitativní testování obsahu tablet patří mezi významné preventivní aktivity a jsou součástí celoevropského systému varování před novými syntetickými drogami (Early Warning system on New Synthetic Drugs). Toto testování je povinnou prací pracovníků nestátních organizací a zaměřuje se především na harm reduction především na tanečních párty. Uživatelé si mohli v letech 2008 a 2009 na vybraných akcích v rámci projektu Safer Party (www.saferparty.cz) nechat pomoci chemickými inidly prověřit zakoupenou tabletu extáze a zjistit tak přítomnost MDMA a příbuzných látek v ní obsažených (MNS, 2009, Šilhanová et al., 2010). Zájem o služby spojené se snižováním rizik je v populaci návštěvníků tanečních párty vysoký. V roce 2009 bylo v rámci tohoto projektu provedeno celkem 290 jednotlivých testů tablet extáze. Téměř 90 % analyzovaných tablet neobsahovalo MDMA, ale neznámé, potenciálně nebezpečné substance (Šilhanová et al., 2010). Tyto data ohledně obsahu potenciálně nebezpečných přísad v tabletách jsou zajímavá především ve světle poznatků dřívějších výzkumů prováděných na české taneční scéně (např. Kubík et al., 2006, Škaupová, 2007) které poukazují na fakt, že pokud by byla služba na párty dostupná, využilo by ji 26,7 % přítomných a 10,7 % vždy. Pouze 2% uživatelů si provádí test tablety inidlem sami (Kubík et al., 2006). Většina dotázaných (89,5 %) uvedla, že by je informace o nebezpečné substancii v tabletě odradila od jejího užití (Škaupová, 2007).

Koupě a prodej drog

Ilegální návykové látky (syntetické taneční drogy) nakupují uživatelé ze subkultury taneční scény nejčastěji od svých přátel. Takto získává přístup ke droze přes 2/3 uživatelů. Jen asi 1/5 uživatelů kupuje nelegální návykové především od dealera a to nejčastěji v hospodě (populace na baru) nebo před klubem (Kubík et al., 2006). Zdrojovou zemí

největšího množství tablet extáze na českém trhu jsou především Holandsko a Belgie, uváděny jsou též zprávy o vysoce nekvalitních tabletách z Polska (Zábranský, 2003).

Souhrn

MDMA a její podobné syntetické látky (tzv. taneční drogy) jsou v prostředí taneční scény hojně užívány. Svým spektrem účinků se tyto látky dobře hodí k uspokojení potřeb zábavy a experimentování u generace dospívajících a mladých dospělých na klubové nebo otevřené taneční scéně. Tato kategorie návykových látek je však užívána v naprosté většině případů rekreačně a nikoli problémově (Zábranský, 2003). Nejčastěji vedoucí ke konzumaci tanečních drog mladými lidmi je snaha experimentovat. Hlavní motivací je tendence se na párty dobře bavit, odreagovat se, uvolnit napětí, relaxovat a přivodit si určitý žádoucí prožitek nebo emocionální stav. Mezi nejčastěji užívanými drogami na taneční scéně patří alkohol, tabák a konopné drogy. Ve frekvenci užívání následují extáze, pervitin, lysohlávky, poppers a LSD. U účastníků tanečních akcí stále stoupá akceptovatelnost užití tanečních drog a tato skupina látek se stává pro subkulturu taneční scény čím dál atraktivnější (Kuběš et al., 2006, Škapa et al., 2007).

Použitá Literatura

Abdulrahim, D., White, D.G., Philips, K.C., Boyd, G., Nicholson, J. & Elliott, J. (1994). Ethnicity and Drug Use. Towards the Design of Community Interventions. London: North East Thames Regional Health Authority.

Branigan, P., Kuper, H., Welling, K. (1997). Posterspotting. The evaluation of the London Dance Safety Campaign. London: London School of Hygiene and Tropical Medicine.

Kalina, K. et al. (2008). Základy klinické adiktologie. Praha: Grada Publishing.

Kub , P., Křížová, E. (2001). Anketa Semtex dance 2000. Praha: Drodmem o.s.

Kub , P., Škaupová, K. & Csémy, L. (2006) Tanec a drogy 2000 a 2003. Výsledky dotazníkové studie s p íznivci elektronické tane ní hudby v eské republice. Praha: Ú ad vlády eské republiky.

Miovský, M & Urbánek, T. (2001). NEAD 2000. Zprávy z výzkumu za jednotlivé okresy. Boskovice: Nakladatelství Albert.

Miovský, M. et al. (2008). Konopí a konopné drogy: adiktologické kompendium. Praha: Grada Publishing.

Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (2009). Vyhodnocení projektu Safer Party Tour v r. 2009. Praha: Úřad vlády ČR.

Newcombe, R. & Woods, S. (1999). How risky is ecstasy? A model for assessing and comparing the mortality risk of ecstasy use, dance parties and related activities. Working paper for students: 3D Research Bureau. Liverpool: John Moores University.

Siegel, R.K. (1986). MDMA: Nonmedical use and intoxication. *Journal of Psychoactive Drugs* 18, 4, 349-354.

Simon, R. (1997). Estimating Prevalence using the Case finding method: an overview. Lisbon: EMCDDA.

Šilhanová, Z., Černý, J. & Jandová, V. (2010). Kvalitativní testy extáze jako součást intervencí na tanečních parties (evaluace léto 2009). In Šucha, M. (Ed.) Sborník abstraktů z XVI. Celostátní konference Společnosti pro návykové nemoci LS JEP a 49. celostátní konference AT sekce Psychiatrické společnosti LS JEP. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF a VFN UK v Praze.

Škápová, K. (2007) Dotazníková studie Tanec a drogy 2007 – předběžné výsledky. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Praha: Úřad vlády České republiky.

Zábranský, T. (2003). Drogová epidemiologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.